

Obory vědy a víry jako nepřekryvné domény

Teologie | 16.6.2015 @ 9.00

Stephen J. Gould, zastánce principu NOMA

Kontroverzní evangelikální teolog Peter Enns na svém blogu nedávno upozornil na inkonzistentní aplikaci principu NOMA hrozící některým křesťanům. NOMA, tj. „non-overlapping magisteria“ bych do češtiny přeložil jako „nepřekryvné obory.“ Tento koncept byl zkusit evolučním biologem Stephenem J. Gouldem, který říkal, že věda a víra jsou dvě oddělené domény, z nichž každá má svá vlastní pravidla poznání a nemůže říkat té druhé, co má dělat.

Enns upozorňuje, že řada křesťanů horlivě uplatňuje polovinu tohoto principu, když říká, aby se věda nepletla do víry, protože jakmile vědec začne posuzovat pravdivost duchovní reality nebo křesťanské tradice, pak svou vědu kompromituje svou ideologií. Enns proto upozorňuje na druhou stranu argumentu, protože stejně jako věda nemůže posuzovat duchovní realitu, tak ani Bible nemůže posuzovat pravdivost vědy.

Britský apologeta John Lennox, který byl nedávno v Praze, rád uvádí příklad s Matyldou a koláčem. Matylda je dívka, která upekla koláč. Tento koláč může vědec změřit, zvážit, určit jeho fyzikální vlastnosti a chemické složení, avšak nikdy nebude schopen přijít na Matyldin důvod, její přístup a její záměr. Matylda totiž koláč peče z lásky ke své neteři, která má narozeniny. Tento příklad si podle Ennse, jak předpokládám, zasluhuje dovětek: Jakýkoli měla Matylda důvod, přístup a záměr, nic to nemění na fyzikálních vlastnostech koláče a jeho chemickém složení, které je potřeba zjistit.

Přísně vzato, pokud bereme v potaz klasické přírodní vědy, Enns má podle mně plnou pravdu, když říká, že „biblická literatura nepřispívá k vědeckému poznání a vědecký výzkum nemůže zhodnotit duchovní zkušenost.“ Vedle klasických přírodních věd jsou však vědy, jejichž pole působnosti bude vždy do interpretace náboženské zkušenosti nějak zasahovat. Kupříkladu psychologie a historie. Psycholog se ke zkušenosti s duchovní realitou musí vyjádřit jako vědec stejně jako se historik musí vyjádřit ke vzniku křesťanství. Tuto skutečnost Enns ve svém článku povytce nereflektuje. Nevěřící specialisté na Nový zákon, jako např. Bart D. Ehrman nebo Heikki Raisanen, se jako profesionální historici vyjadřují k Písmu jako k něčemu nesmírně zajímavému a umně podvrženému. Kde v tomto případě nakreslit hranici mezi vědou a vírou v Písmo, když profesionální vědecké závěry vyvozené zcela podle pravidel oboru podkopávají základy náboženské zkušenosti a křesťanské tradice? Zřejmě to v těchto případech nelze. Nebo lze?

Třeba psycholog/filosof William James se asi tak před sto lety náboženskou zkušeností intenzivně zabýval. Sesbíral data, zjistil, že dávají smysl a řekl, že člověk má jakési vyšší já, které navazuje na cosi vyššího a vnějšího. Na základě svých vědeckých objevů se James přiklonil k polyteismu. Jeho konfese již ale není součástí jeho vědy, je to její interpretace. Vidíme tedy, že věda nemůže přijít s „vědeckou teologií“, ale může poskytnout prostor k teologické reflexi náboženské zkušenosti na základě vědeckého poznání. V současnosti je to například John J. Pilch a z něj čerpající letniční Amos Yong, kteří říkají, že lidský neurologický „hardware“ je jakousi anténou přijímající „uzdravení nebo Boží odpověď na existenciální otázky a konkrétní životní problémy“ (Yong, Academic Glossolalia). Nedávný český objev neuronů řídících emoce se zdá být v souladu s jejich názorem.

Podobně v historii je běžné, že disciplinované vědecké závěry nepopírají náboženskou zkušenost ani křesťanskou tradici. Například archeolog William Dever není teistou, avšak kvůli svým vědeckým závěrům se musí bránit nařčení z biblického maximalismu, tj. názoru, že historické záznamy Písma odpovídají realitě do maximální míry. Jeho práce sice nevede čtenáře k pozitivní reflexi náboženské zkušenosti v konzervativně evangelikálním proudu na základě obhajoby historicity sinajské teofanie, ale poskytuje prostor pro víru v historicitu Bible. Dever není „historikem spásy“, který v počátcích Izraele vidí mnohá prorocství, zaslíbení a Boží ruku, ale jeho závěry poskytují data pro teologii Starého zákona.

Tedy summa summarum: Dokud se psycholog, historik nebo archeolog nedopustí teologické interpretace, pak může jeho vědní obor nikoli znevážit, ale naopak poskytnout prostor přesnější biblické antropologii a lepšímu porozumění biblickému textu. Princip NOMA má při důsledném uplatnění potenciál vymýtit mnoho nedorozumění, která vznikají, když se po Bibli chce, aby korigovala vědecké poznání nebo když se má Bible podříditi vědeckému poznání jako méně přesná nebo méně pravdivá. Princip NOMA samozřejmě pohne žlučí každému, kdo pokládá zažitý výklad některých pre/historických pasáží

v Genesis 1–11 za známku pravého křesťanství a nedílnou součástí evangelia. Zde chci upozornit, že tradiční výklad, doslovný výklad a správný výklad jsou třemi různými entitami, jejichž rozlišení pomůže umírnit svatý hněv a přistoupit k diskusi o původním významu a historickém pozadí biblického textu. Tuto diskusi však musíme vést za dveřmi svého oboru jako biblisté, ne v aréně, kde věda zesměšňuje víru a víra umravňuje vědu.

Pro úplnost ještě poslední poznámku. NOMA jako princip nepopírá možnost zázraku. Naopak, vytváří pro něj prostor. Zázraky, a to i ty nejviditelnější, jsou totiž součástí oboru víry. Jakmile se stanou předmětem oboru vědy, přestanou být zázračné, protože věda je buď popře jako teoreticky nemožné, nebo je odmítne řešit pro nedostatek dat a nemožnost empirické verifikace. NOMA také nemusí nutně vést k afirmaci evoluční teorie. Říká jen, že k popření evoluční teorie není vhodné použít verš z Bible, protože ten nespadá do oboru přírodních věd. Pokud tedy Bůh nepoužil při stvoření evoluce, je potřeba zjistit to v rámci evoluční biologie, nikoli v rámci biblistiky. Toto mé tvrzení zní příliš svévolně a má svá úskalí. Někdo mi například řekne, že kdyby se evoluční biologie vzdala, musela by uznat existenci Boha, protože se vzdát nesmí, protože je nečestně praktikována ateisty a agnostiky. Zde si dovolím oponovat. Pokud by evoluční teorie padla, kostely by zůstaly prázdné. I kdyby evoluční biologie dospěla k širokému konsensu, že život se na planetě Zemi objevoval asi před šesti tisíci lety během několika čtyřiadvacetihodinových cyklů, nikdo by v Boha neuvěřil. Ptáte se, proč si to myslím? Protože věda a víra jsou nepřekryvné obory a poznání jednoho neurčuje poznání druhého.

Článek zakončím slovy Stephena J. Goulda, agnostika, evolučního biologa a sekulárního žida. Všimněte si, jak ostří principu NOMA obrací sám proti sobě. Zvládneme to taky?

Z celého srdce věřím ve zdvořilou, až láskyplnou dohodu mezi obory vědy a náboženství – v koncept NOMA. NOMA představuje principiální pozici na morálním a intelektuálním základě, ne pouze diplomatické řešení. NOMA je principem dvojsečným. Jestliže náboženství již nemůže nadále diktovat povahu faktických závěrů nacházejících se ve vědních oborech, pak si vědec nemůže nárokovat vyšší vhled do morální pravdy z pozice nadřazeného poznání empirického fungování světa. Tato oboustranná pokora vede k důležitým praktickým závěrům ve světě toliko rozdílných vášní. Učiníme dobře, pokud si tento princip osvojíme a budeme se těšit z jeho ovoce. (Stephen J. Gould, Rock of Ages, Preamble)

<https://selah.diet/teologie/obory-vedy-a-viry-jako-neprekryvne-domeny/>